

Wil Snip

Podcast

Introductie

Cees Bakker in gesprek met Wil Snip over verloren en verborgen.

Cees

We zijn bij Wil Snip. Wil noemt zichzelf amateurarcheoloog, maar hij heeft een ongelooflijk prachtige collectie aan bodemvondsten. Veel archeologische vondsten zijn in het verleden vaak per ongeluk in de grond gekomen. Weet je wel, beerputten of huizen die vernield werden, oorlog, hoe dan ook. Maar er zijn natuurlijk ook een heleboel zaken die gewoon in de grond gestopt werden ter bescherming, om te verbergen. In de Tachtigjarige Oorlog lijkt dat ook voor de hand te liggen, want van beide partijen, zowel van de Spanjaarden als van de Geuzen, hadden ze te duchten, toch?

Wil

Dat klopt. En vergeet één ding niet, vlak daarvoor, rond 1520, zo'n beetje. Had het eerst te maken hier in de kop van Noord-Holland met de invallen vanuit Gelderland. En bijvoorbeeld een Medemblik is gewoon toen op een gegeven moment helemaal platgebrand en de bevolking is toen gevlucht naar het kasteel Radboud, omdat van de rest van de stad, daar was niets meer van over. Hetzelfde zag je voor Enkhuizen, waar de Geldersen ook een inval probeerden te doen. Daar liepen de schepen van de Geldersen vast op een zandbank en die schepen werden toen ingenomen en veroverd door de Enkhuizers. De ankers van die schepen kan je nu nog steeds zien, die hangen aan de Drommedaris.

Cees

O ja, dat is wel bijzonder.

Wil

Dat is op zich een grappig gegeven. En in Hoorn heb je bijvoorbeeld nog de Gelderse steeg, want toen werd er een alarm geslagen en konden ze de Gelderse troepen uit de stad verdrijven.

Cees

Ja dat is wel cruciaal, want als je het over de Spanjaarden hebt. Die kwamen natuurlijk, na 1566, waren die onderdeel van dat Habsburgse Rijk en het Spaanse deel, die kwamen ook hier. Mensen zullen bang geweest zijn. Ken jij voorbeelden van zaken die in de grond gevonden zijn uit die tijd, dat mensen uit angst waarschijnlijk in de grond hebben gestopt?

Wil

Nou ja, je hebt een muntvondst gehad bijvoorbeeld in Stede Broec. Dat is gewoon een pot. Kijk, in die tijd had je geen bank. En als jij je geld gaat verstoppen in de grond, dan wil dat zeggen dat de situatie niet meer stabiel is. En wat je nu dus ook bijvoorbeeld ziet, mensen hebben altijd het verlangen naar stabiliteit. Het moet voorspelbaar zijn. Kijk, in die tijd keek je niet verder dan de horizon van je land. De meeste mensen gingen hun dorp niet uit en bleven altijd in die regio zitten. Die kwamen misschien niet verder dan 15 kilometer. En op een gegeven moment, als er gevaar van buitenaf kwam en je wist niet wat je kon verwachten, dan ging je je kapitaal verbergen. Dat stopte je onder de grond.

Cees

Precies, maar dat was veel geld. Je denkt dan aan één persoon, maar het zal toch niet een gemeenschap geweest zijn die het bij elkaar heeft gelegd?

Wil

Dat zou ook kunnen. Kijk, die troepen die op een gegeven moment hier gestationeerd werden vanuit het zuiden, de Spaanse troepen. Dat waren niet alleen Spanjaarden, maar dat waren ook Walen en Duitsers. Dat waren anders sprekenden en ze waren bewapend. En de gemiddelde boer hier en de West-Fries, die had meestal niet meer dan een mes of een riek. En deze mensen, die hadden gewoon wapens. Die hadden musketten, kanonnen, zwaarden en dergelijke.

Cees

Dus die angst was groot, maar ook voor de geuzen denk je?

Wil

Of je door de kat of door de hond gebeten werd. Dat maakte niet uit. De geuzen, die werden voor een deel wel gesponsord. Die kregen wel geld, maar dat was niet genoeg.

Cees

Waar kregen zij hun geld vandaan dan?

Wil

Dat kregen ze dan meestal via Willem van Oranje. Als hij weer geld had, want meestal zat hij in geldnood. Want om een troepen te onderhouden, dat kost nogal wat. Of ze moesten zichzelf bedruipen. Nou, waar ging je dat halen? Bij de bevolking.

En de bevolking, die was dus altijd de gebeten hond. En dat kan je aan alles merken. Kijk, vergeet één ding niet. West-Friesland, rond die tijd, was voor het overgrote deel katholiek. Er was maar een hele kleine minderheid over die gereformeerd was, die hervormd was. Dus die angst voor die geuzen was natuurlijk ook heel groot. En dat katholieke geloof, men had er wel kritiek op, maar het was wel veilig. En vergeet niet, dat zat hier al eeuwen en je had grote kloostergemeenschappen. Bijvoorbeeld Nieuwlicht, voor de mannen. Bethlehem in Blokker, voor de vrouwen. Maar je had in Enkhuizen ook grote kloosters staan. Nog steeds eigenlijk, West-Friesland is voor een groot deel katholiek. En kijk, het was de zwijgende meerderheid en die meerderheid wilden maar één ding. Rust. En stabiliteit. En voor de rest, geen inmenging van buitenaf. Daar zat men niet op te wachten.

Cees

Dus die schatvondst, dat weten we niet of dat door de Spanjaarden komt of door de Geuzen.

Wil

Maar dat kun je aan alles merken. Als je ook kijkt naar de materiële cultuur in die tijd, rond 1550, dat was een tijd van relatieve rust. Eigenlijk had je één landsheer, dat was Karel de Vijfde. Hij had één voordeel, en daar keek iedereen van op in de Nederlanden, hij sprak de landstaal. En daarmee wist hij heel veel mensen voor zich te winnen. Kenden ze die vorst? Nee, waar kenden ze hem van? Nou, alleen maar beeltenissen van prenten en tekeningen. En via penningen, waar zijn kop op stond, of waar zijn beeldenaar op stond, of op een munt. Daar kenden ze hem van. En wat heel kenmerkend is voor de Habsburgse, die enorme centenbak en die haakneus. Daar herkenden zij Karel de Vijfde aan. Dat was hun landsheer.

Cees

En als jij nou in die tijd geleefd zou hebben, en je moet wat spullen verbergen. Kun jij noemen wat jij zou verbergen? En heb je dat ook weleens teruggevonden, dat soort zaken?

Wil

Je zou bijvoorbeeld dingen kunnen verbergen in een put of iets wat ontzettend stinkt. En waar die mensen dus nooit in gaan kijken, omdat het gewoon zo goor en smerig is. En daar gaan wij dus wel eens kijken. Dat heb ik jaren geleden gehad, toen ik zo 'n brons handvuurkanon vond in een put. En kijk, dat vergeet je nooit meer. Dat ding stond rechtstandig in een put en er omheen allemaal natuurstenen kogels gestapeld. Dat was bewust gedaan, dat was niet zomaar weggegooid. Het meeste wat je in de grond vindt, dat is weggegooid. En er worden weleens dingen verloren. Daarom lopen vaak mensen ook hier nu met een metaaldetector.

Die vinden 9 van de 10 keer dingen die verloren zijn, maar ze vinden ook weleens dingen die heel interessant zijn voor dit gebied. Zo bijvoorbeeld een gouden geuzenpenning rond 1560. Die is hier gevonden bij de Bobeldijk. Dat was een teken die werd persoonlijk uitgereikt door Willem van Oranje aan een hoofdman van zo'n vendel, van zo'n geuzenvendel. En die was dan van goud.

Cees

Dan heb je echt die geschiedenis van die 80 jaar in je hand. Dus als je dat tegenkomt, dat moet een enorme kick zijn. Kijk, als je een scherv vindt, dat is ontzettend leuk. Maar als je iets vindt wat echt begraven is, waarde heeft, dat moet de kick zijn waarom je het ook steeds doet misschien.

Wil

Ja. En wat je ook bijvoorbeeld ziet, in die tijd, het was echt een hele chaotische tijd. Men wist niet welke kant het op zou gaan. Je had bijvoorbeeld mensen in Antwerpen, dat waren de majolicabakkers. En daar is een bord gemaakt door een majolicabakker. Daar staat een spreuk op. Dat bord is uit 1570 en er staat op, het is beter gezwogen dan verspreken hinder gekregen, mei 1570. Dat wil zeggen, je kon maar beter je mond houden en je niet met zaken bemoeien. Met andere woorden, hou je gedeisd. Men had daar geen zin in. Negen van de tien mensen hadden geen zin in ellende. Men wilde gewoon zijn leven leiden en gewoon ongestoord handeldrijven. Het ging niet alleen om je boerderij die in de fik ging. Het was om je leven, het ging om je levensbestaan. En wat je hier in West-Friesland aantreft, je ziet eigenlijk tot rond 1550 blijft het allemaal redelijk stabiel. En je ziet ook gewoon, die dorpen, die verstedelijking, die zette door. Je had de steden Hoorn, Enkhuizen en Medemblik. En je had Stede Broec. Stede Broec had ook stadsrechten. Alleen, Hoorn en Enkhuizen hadden geen zin in nog een concurrent, in nog een stad, precies in het midden. Dus die hebben op allerlei mogelijke manieren Stede Broec tegengewerkt. Die stad is in de beginfase gewoon blijven hangen. Dus je hebt dan wel een heel mooi dorp, dat gewoon echt een hele lange rij had, echt een lintdorp met alleen maar een enorme huizenrij. En het had wel stadsallures, maar dat zette niet door.

Cees

En die steden hadden natuurlijk ook nog de mogelijkheid, die hadden geld en die hadden natuurlijk belastingen, enzovoort. Die konden natuurlijk zo 'n vendel van die geuzen nog wel afkopen, ga jij maar naar het platteland en dan gingen ze daar tekeer.

Wil

Goede bliksemafleiders waren bijvoorbeeld de kloosters hier bij Nieuwlicht en Bethlehem, want die lagen op het platteland. En die konden wel verdedigd worden, maar niet goed genoeg. Dus dat werd allemaal met rust gelaten en ga daar maar je gang. En dat is dus ook gebeurd. Ze zijn geplunderd, in brand gestoken en met de grond gelijk gemaakt. Dat is gebeurd met Nieuwlicht en ook met Bethlehem.

Cees

Ja, dat is een prachtig voorbeeld. Waar ik ook zo benieuwd naar ben, je hebt ook een prachtig boek geschreven over de baardmankruiken. Er zijn natuurlijk in die tijd ook allerlei uitingen gedaan op baardmankruiken of op borden. Kun jij iets noemen wat die Tachtigjarige Oorlog illustreert op dat aardewerk gebied?

Wil

Jawel, er staat bijvoorbeeld op één kruik, de wereld is een papenmarkt. Dus alles is te koop voor de papen. En je hebt ook bijvoorbeeld een kruik, daar staat op, hou God voor je ogen, behalte Gott vor deinen Augen. Een heleboel spreuken die refereren aan God de Vader. Men zegt ook weleens die kop dat dat God de Vader voorstelt. Wie het eigenlijk voorstelt, dat weet niemand nog steeds, dat ligt altijd in het midden. In Vlaanderen noemt men een baardmankruik bijvoorbeeld ook weleens een aangezichtskruik of een gezichtskruik. Hele andere benaming. Aardewerk werd in die tijd ook gebruikt als propagandamiddel. Je hebt dus ook kruiken met het wapen van Willem van Oranje. Je hebt ook bijvoorbeeld, die is gevonden in een kasteel in Culemborg. Dat was toen de tijd een basis van de geuzen, van de geuzenleider. Die meneer had dus een schertsbeker gemaakt in de vorm van een monnik. En als je die kop er dan uit haalt, dan had je een narrestaf te pakken. Dus een zotstaf. Heel bijzonder. En een spreuk staat er dus ook weer op zijn schouders. En er is ook bijvoorbeeld, die is sneller bekend, dan zie je gewoon de paus als duivel en die zie je dan uit een fel koppig monster komen. En alledaagse voorwerpen, die werden ook gewoon gebruikt om gewoon toch maar je strijd op een andere manier te voeren. En Willem van Oranje deed dat ten volle.

Cees

En deden de Spanjaarden dat ook? Zijn er ook Spaanse soldaten op een bord te vinden bijvoorbeeld?

Wil

Nee, dat nou net niet. Er is wel op een gegeven moment, toen de vesting van de dwangburcht van Antwerpen werd opgericht door Alva. Toen liet hij een heel groot beeld van zichzelf maken van de buit gemaakte kanonnen bij Jemmingen, in Friesland. Dat beeld is toen op een gegeven moment, toen Antwerpen dus overging naar de geuzen, is dat beeld vernietigd. En daarna werden ook onderdelen van dat beeld, in de zeventiende eeuw, die werden verhandeld als curiositeiten. Dus een duim of een vinger was dan bewaard gebleven en dat werd dus getoond in bepaalde rariteitenkamers. Van, kijk dat is een duim van dat beeld van Alva.

Cees

Hé en Wil, heb jij nog iets wat je zegt, dat wil ik nog vinden, dat moet ik nog een keer vinden?

Wil

Het gaat niet om het vinden. Het gaat er gewoon om of het je intrigeert. En er is, ik weet niet hoeveel. Dus eigenlijk ben ik er nooit vanuit gegaan. Ik wil nog dit, of ik wil nog dat. Dat is ondoenlijk. Er is geen heilige graal, ik wil gewoon iets weten. Als je ziet hoe iemand erin zit, qua zijn geloof en qua zijn religie, dat vind ik interessant. En je ziet eigenlijk dat die diepe devotie die je in de zestiende eeuw en de vijftiende eeuw had, die zie je langzamerhand in de zeventiende eeuw transformeren naar wat wij vandaag de dag kennen. En daarmee ging je ook steeds meer vragen stellen. En die voorzichtige kritiek die in het begin van de zestiende eeuw geuit werd op de moederkerk, dus de katholieke kerk, dat kristalliseerde zich uit, maar ook gewoon omdat men dat heel hard ging onderdrukken. Willem van Oranje, was meer een pragmaticus. Die zei zoiets van, houd het nou rustig en laat iedereen zijn ding doen. Filips II, zag het meer van, maar dit is een bedreiging voor de eenheid van mijn rijk. En die tolereerde niks. En eigenlijk doordat hij niks tolereerde kreeg je dat ze op een gegeven moment dus in opstand kwamen. Dat deden ze niet omdat ze zo vooruitstrevend waren, maar omdat ze ultraconservatief waren. Ze wilden behouden wat ze hadden en dat wilden ze niet opgeven.

Cees

Het is mooi om te zien, dat ook die scherven en soms ook potjes, die een buitenstaander bijna niks zeggen, dat zijn net zulke belangrijke bronnen als de geschreven boeken, maar je moet die context goed kennen en dat is wat jullie nu aan het doen zijn hè?

Wil

Ja, klopt. Kijk, een object is gewoon een object, maar als je het verhaal weet van een object. Dan kan je ook, die kennis die jij hebt, overbrengen. En dan gaat zo'n object ook voor een ander leven. Want het gaat om het verhaal wat achter zo'n object zit. Die dingen zijn gemaakt van metaal, hout, steen of klei, dat maakt allemaal niet uit. Het gaat om het verhaal, en dat verhaal is negen van de tien keer boeiender dan het object zelf.

Cees

Zeker. En dat vergeten mensen weleens. Prachtig Wil, dankjewel.